

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΙΔΡΥΤΗΣ, ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1948

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & ΣΙΑ Α.Ε.
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ",
38 - ΟΔΟΣ ΤΣΟΡΤΣΙΛ - 38
ΑΘΗΝΑΙ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

ΑΥΤΟΚΑΘΡΕΦΤΙΣΜΟΙ*

ΣΤΟΧΑΣΜΟΙ ΜΙΑΣ ΕΠΟΧΗΣ

* Διαβάζω κατὰ σύμπτωση και τήν πολύ αξιωματική γνώμη του Μαρσέλ 'Ωκλεζιρ για τή σκοτεινότητα μερικῶν ποιητῶν :

«Τὸ μεγάλο λάθος τῶν σχολαστικῶν, λέει, εἶναι πὼς ἀγνοοῦν πάντοτε πὼς ἓνα ποιῆμα δὲν ξεφλουδίζεται. Ὁ μόνος τρόπος νὰ διαβάζει κανεὶς τοὺς ποιητές, τοὺς λεγόμενους σκοτεινοὺς, εἶναι νὰ ἐνωτίζεται ἴσως πρῶτα ἀπὸ τὴν ποίησή τους, ἔστω και χωρὶς νὰ τὴν καταλαβαίνει, κι ὕστερα, κλείνοντας τὰ μάτια του, νὰ περιμένει νὰ χυθεῖ τὸ φῶς της μέσα του. (Σὺν ἅγιον πνεῦμα;). Ἔτσι τότε δὲ θὰ παίξει ρόλο ἡ κατάληψη, ἀλλὰ ἡ μετάληψη».

Ἐκεῖνο τὸ ἴσως ὁμως, ποὺ τοποθετεῖ πῶς ἐπάνω σὰ στὴν τύχη και ποὺ υπογραμμίζω ἐγώ, τοῦ δίνει συχωροχάρτι γιὰ ὅσα μᾶς λέει μὲ κάμποση ἀφέλεια.

* * *

Ὅστε λοιπὸν ἡ «Μαγική Καλύπτρα» εἶν' αὐτὴ ποὺ χώρισε τὸν ἀρχαῖο κόσμον ἀπὸ τὸ νέο; Τὴν ἀρχαία ποίηση ἀπὸ τὴ νέα; Ἄς τὸ συζητήσουμε λιγάκι.

Ἡ ποίηση τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων τὰ εἶχε πεῖ ἤδη ὄλα. Κύλησε ὅαν πελώρια πηγὴ ἀπ' τὸν Ὅμηρον ὡς τὸν Εὐριπίδην και ἀπ' τὸν Πίνδαρον ὡς τὴ Σαπφῶ και ὕστερα ἀκολουθώντας τ' ἀχνάρια τοῦ Μεγαλέξαντρου, ξεχύθηκε στὰ Ἑλληνιστικὰ κέντρα ποὺ ξεπρόβαιναν πότε ἐδῶ και πότε ἐκεῖ, πότε στὰ παράλια τῆς Ἀφρικῆς και πότε τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, πότε στὴν Ἀλεξάνδρεια ἢ τὴν Πεντάπολη και πότε σὲ πολιτείες Μικρασιατικὲς μὲ γνήσιους Ἕλληνας και μὲ ξένους Ἑλληνόγλωσσους ἢ Ἑλληνοπαρμένους και Ἑλληνοσπαρμένους και μίλησε μ' ὄλους τοὺς τρόπους και μ' ὄλες τὶς φωνές, μ' ἔπη, μὲ διαλόγους και μὲ λυρισμοὺς ὄλων τῶν εἰδῶν και ὄλων τῶν ποιότητων, ἐπάνω στ' ἀχνάρια τῶν ἀρχαίων, ἀλλὰ και μ' ἐπιγράμματα, ἓνα εἶδος, ποὺ συναντᾶ κανεὶς ἐδῶ και ἐκεῖ και στοὺς ἀρχαίους, ὅπως λ. χ. και στὸν ἴδιο τὸν Πλάτωνα, μὰ ποὺ τὸ καλλιέργησαν συστηματικὰ και ἐπίμονα και τόκαναν δικό τους οἱ Ἀλεξανδρινοί. Κι ὅταν λέμε Ἀλεξανδρινοί, ἐννοοῦμε πάλι ὄλο τὸ ἑτερόκλιτο πλῆθος Ἑλλήνων και Ἑλληνόγλωσσων τῆς Ἀφρικῆς και τῆς Ἀσίας.

Μὰ και πρὶν ἀκόμα, ἡ πελώρια πηγὴ, ποὺ τὴ νόμιζε κανεὶς στερεμένη, ἀνάβρυξε ἀξαφνα στὴ Ρώμη. Ποιῆς ἀγνωστες ὑποχθόνιες δυνάμεις τὴ μεταφέρανε ἀπὸ τὶς πλαγιὲς τοῦ Ὀλύμπου στὶς πλαγιὲς τῶν Ἀπέννινων και ξανακύλησε μὲ ξενόλαλους φλοίσβους;

Και νά, οἱ Βιργίλιοι και οἱ Ὀράτιοι! Και μαζί τους νά, ὄλη ἡ Ἑλληνικὴ Λατρεία, ὄλο τὸ Ἑλληνικὸ Πάνθεο, ὄλα τὰ Ἑλληνικὰ Εἶδωλα και Σύμβολα: Ὀρθια ξανά και ἀναστημένα!

Τέτοιοι ποιητές μὲ τέτοια ὄνόματα και τόσο ἄλλοι μὲ τόσα ἄλλα, εἶναι οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς ἀδόλης, τῆς ἀνόθευτης, τῆς καθάριας ποίησης, ὅπως τὴν ὄνόμασεν ὁ ἀείμνηστος ἀββᾶς Μπρεμόν (de la poésie pure).

Τὴν ἴδια πηγὴ, πολὺ πῶς ὕστερα ἀπ' τὸ πέτιμο τῆς Ρώμης, βλέπουμε πότε-πότε νὰ ζητοῦν νὰ τὴν ἀνακαλύψουν, μ' ὄλο τὸ χριστιανικὸ περιβάλλον ὅπου ζοῦν, ποιητές

* Συνέχεια ἀπ' τὸ προηγούμενο.

ἄλλων νεολατινικῶν γλωσσῶν, ὅπως ὁ Ρονσάρ μὲ τὴν πλειάδα του κι ὕστερα ὁ Μαλέρμπ κι ὕστερα ὁ Ρακίνας καὶ πῶς ὕστερα ὁ Ἀντρέ Σενιέ στὴ Γαλλικὴ καὶ τὴν ἴδια σὲ γλῶσσες μακρινότερες κι ἀπόξενες, ὅπως ὁ Γκαίτε σὲ πλήθια του ποιήματα κι ὁ Χέντερλιν στὴ Γερμανικὴ κι ὅπως πῶς πολὺ, γιὰτὶ μὲ νέα ὁρμὴ καὶ μὲ νέα προοπτικὴ πανθειστικὴ, ὁ Τζόν Κήτς στὴν Ἀγγλικὴ κι ὁ Μωρίς ντὲ Γκερὲν ξανά στὴ Γαλλικὴ.

Ὡστόσο τί νάχαν γίνεῖ, σ' ὄλ' αὐτὰ τὰ μεταξύ, οἱ φιλόσοφοι (Πλάτων, Νεοπλατωνικοί, Πλωτῖνος καὶ λοιποὶ) ἀπ' τὴ μιὰ μεριά, ἢ Βίβλος ἀπὸ τὴ δεύτερη κι ὁλος ὁ Μεσαίωνας ἀπὸ τὴν ἄλλη; Θάφηναν ἀνεπιτρέαστη τὴν ποίηση; Τὴν ποίηση αὐτὴ στὴν πατροπαράδοτη ἔκφρασή της, τὴν τόσο ἀπηχητικὴ στὸς λαοὺς της;

Ὁ Λουκρήτιος μᾶς εἶπεν «ὄχι», πασιζώντας νὰ δώσει στὸ ποιήμα του «*De rerum natura*» θέση φιλοσοφικὴ, Ἐπικούρεια. Ὁ Δάντης μᾶς εἶπεν «ὄχι», σμίγοντας στὴ «Θεία Κωμωδία» του τὴ φιλοσοφία, τὴ θρησκεία καὶ τίς ἐπιστῆμες τοῦ καιροῦ του μέσα σὲ μιὰ μεσαιωνικὴ φόρμα. Ὁ Σαίξπηρ μᾶς εἶπεν «ὄχι», δημιουργώντας νέο θέατρο ἐπάνω στὴν πῶς ἀπύθνη ὡς τότε φόρμα κι ἀθανατίζοντας μιὰ δική του μυθολογία. Ὁ Βιγιόμ μᾶς εἶπεν «ὄχι», ἀντλώντας τίς μπαλλάντες του ἀπὸ τὰ μεσαιωνικὰ ρομάντζα καὶ καθὼς μᾶς τονίζει ὁ Μπουαλώ:

*Villon sut le premier, dans ses siècles grossiers
debrouiller l'art confus de nos vieux romanciers. *)*

Ὁ Σέλλεϋ, ὁ Ἔδγαρ Πόου κι ὁ Σολωμός μᾶς εἶπαν «ὄχι»,—καθένας μὲ τὸν τρόπο του, μὰ μὲ τίς ἰδανιστικὲς τους ἐπιρροὲς καὶ ἐμμονὲς ποὺ εἶναι τόσο συγγενικὲς μεταξύ τους.—Οἱ Γάλλοι ρομαντικοὶ μᾶς εἶπαν «ὄχι», παντρεύοντας ὅλα τὰ στοιχεῖα ποὺ ἀπαντοῦσαν μπροστά τους (πολλὰ ἰσπανικὰ λ. χ. μεταξύ τῶν ἄλλων). Ὁ Μπωντλαίρ μᾶς εἶπεν «ὄχι», σαρκάζοντας τὰ πάντα καὶ τοὺς πάντες καὶ μαζὶ πονώντας τραγικὰ γιὰ τὴν ἀπώλεια τῆς πίστης του πρὸς τὸ Θεό. Ὁ Μαλλαρμέ τέλος μᾶς εἶπεν «ὄχι» μὲ τοὺς καθρεφτισμοὺς του μέσα στίς Πλωτινικὲς θεωρίες καὶ μέσα στίς *Sciences Occultes*: Μαγεία κι Ἀλχημεία.

Ὅλοι αὐτοὶ κι ἴσως καὶ μερικοὶ ἄλλοι (ὁ Γεράρδος ντὲ Νερβάλ λ. χ.) περιτύλιξαν τὸ γυμνὸ ἀγαλμα τῆς ἀρχαίας, τῆς κλασικῆς, ὅπως λέμε, Ποίησης, μὲ τὴν καλύπτρα τὴν ἀραχνοῦφαντη. Μὲ τὴ Μαγικὴ Καλύπτρα. Καὶ μᾶς τὸ παράδωσαν ἔτσι τυλιγμένο.

* *

Στὴν Ὑζές, εἶχα τὴν εὐτυχία, στὸ τόσο σύντομο πέρασμά μου, νὰ συζητήσω γιὰ ποίηση μὲ τὸν Πρόξενο τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Μασσαλίας, ἓνα νέο μὲ ιδέες πολὺ νέες, ποὺ γυρεύει ὡστόσο κάπως νὰ τίς παλιώσει.

Τοῦ μίλησα, μεταξύ ἄλλων, γιὰ τὴν ἐντύπωση ποὺ μοῦ εἶχαν κάνει, στὸ προπολεμικὸ ταξίδι μου τῆς Ἀμερικῆς, πόλεις βιομηχανικὲς σὰν τὸ Σικάγο, μὲ τὰ θεώρατα φουγάρα τους. Μοῦ φάνηκαν γιὰ μιὰ στιγμή σὰ μιναρέδες ἢ σὰ σκοτεινὰ κωδωνοστάσια μιᾶς νέας θρησκείας. Τῆς θρησκείας τοῦ Ἡφαιστου.

—Ἐλπίζω, μοῦ ἀπάντησε, πὼς τὴν πρωτότυπη αὐτὴ ἐντύπωσή σας θὰ τὴν ἔχετε κάνει τραγοῦδι.

—Ὅχι, τοῦ τόνισα. Γιὰτὶ ἔφαξα νὰ βρῶ τὸ περιεχόμενό της καὶ δὲν τὸ βρῆκα. Κι ἔτσι ἡ ἐντύπωσή μου ἐξατμίστηκε σὰν τὸν καπνὸ τῶν φουγάρων τοῦ Σικάγου.

—Κι ὁμως, ἐπέμενε ὁ Πρόξενος, ἀνάλογες ἐντυπώσεις μὲ τὴ δική σας γίνονται σήμερα ἐκεῖ κάτω οἱ ἀφετηρίες μιᾶς νέας Ἀμερικάνικης Ποίησης. Δὲν παραδέχεστε πὼς μιὰ προοπτικὴ ἐνὸς παρόμοιου ποιητικοῦ τρόπου, θὰ μπορούσε νὰ μᾶς χαρίσει νέες ἐκπλήξεις;

—Δὲ θάταν οὔτε νέες, οὔτε ἐκπλήξεις. Θάταν ἡ συνέχεια τῶν Βεραρενικῶν προσπαθειῶν, ἔστω καὶ μὲ τὴν ἔκταση ποὺ δίνει σ' αὐτὲς σήμερα ὁ Ἔλιοτ.

*) Πρῶτος κατάφερε ὁ Βιγιόμ στοὺς δάρδαρους αἰῶνες νὰ ξεδιαλύνει τῶν παλιῶν τὴ μπερδεμένη τέχνη.

Και ξανακλείστηκα στον έαυτό μου. Κι ό νοϋς μου ξαναπήγε άθελα στους αγαπημένους άρχαίους μου και στην Παλιά και Νέα Διαθήκη. Μά ζς άκούσουμε γι' αυτούς και γι' αυτές μιá φωνή πιό υπεύθυνη άπ' τή δική μου. Εκείνη λ. χ. του Άντρέ Ζίντ :

«... Κι άρχισα, λέει, νά διαβάζω τή Βίβλο περισσότερο άπό κάθε άλλη φορά...
 » Τή διάβαζα μ' άπληστία, με λαιμαργία, αλλά με μέθοδο .. Κάθε βράδυ, στο δωμάτιο
 » τής μητέρας μου και κοντά της, διάβαζα ένα κεφάλαιο ή και περισσότερα άπό τά βιβλία
 » της τά ιστορικά, ένα ή και περισσότερα άπό τά βιβλία της τά ποιητικά κι ένα ή και
 » περισσότερα άπό τά βιβλία της τών προφητών. Έτσι γνώρισα όλη τήν Έρφή Γραφή...
 » Άλλά ή συγκίνηση πού άντλούσα άπ' αυτή δέν ήταν μόνο θρησκευτική, όπως δέν ήταν
 » μόνο φιλολογική ή συγκίνηση πού μου σκόρπιζεν ή 'Ιλιάδα ή ή 'Ορέστεια. Μ' άλλα
 » λόγια ή Τέχνη κι ή Θρησκεία ένώνονταν εύλαβητικά μέσα μου και γεύομουν τήν τελειό-
 » τερη έκστασή μου στο πιό συχωνεμένο τους συνταίριασμα.

» Και τó Εύαγγέλιο;

» "Α! εύρισκα επί τέλους τήν αίτία, τήν άπασχόληση, τήν εξάντληση τήν άτέ-
 » λειωτη τής αγάπης... Κάθε βράδυ πότιζα τή δίψα μου άπό τά ίδια τά νάματα τής Βί-
 » βλου και κάθε πρωί ξανάπερνα πιό ένδόμυχα τó Εύαγγέλιο...».

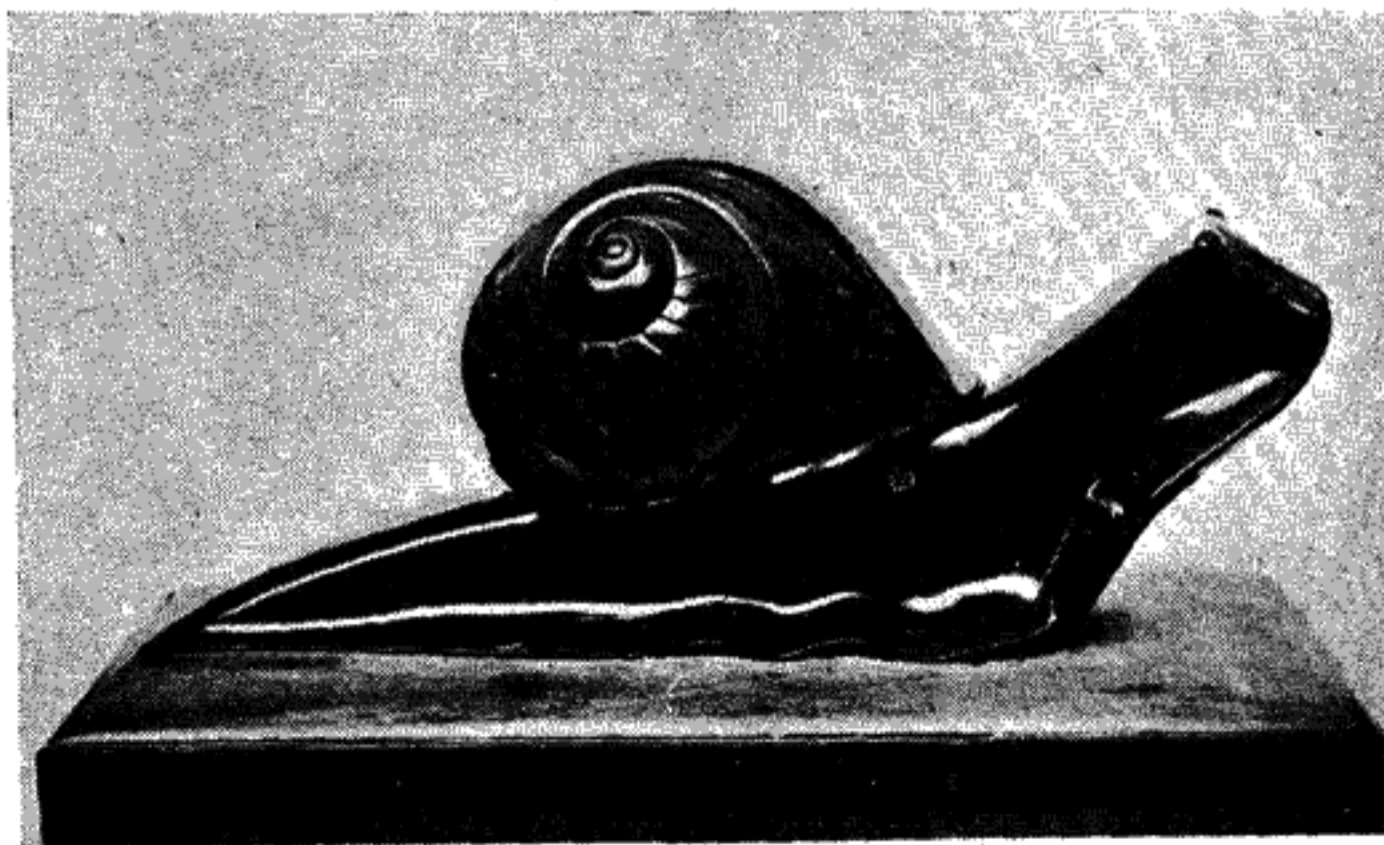
Και ξαναψιθύρισα με τή σειρά μου ένα άπ' τά παλιά ήδη τραγούδια μου στο Χριστό :

Κι έγινε ή Φύση ή Έλληνική άπέραντη Έκκλησιά Σου!...
 Κάθε βουνό της, βράχος της, πλαγιά της, παρεκκλήσι!...
 Τó άηδόνι, ό σπίνος ώσαννά! τονίζον σιθνομά Σου,
 τó πευκο, ή δάφνη, ό πλάτανος, ή έλιά, τó κυπαρίσι!...

(Τό τέλος στο έρχόμενο)

ΣΩΤΗΡΗΣ ΣΚΙΠΗΣ
 Τής Άκαδημίας Άθηνών

ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΑ ΕΚΘΕΣΗ

ΜΙΧ. ΤΟΜΠΡΟΣ

ΣΑΛΙΑΓΚΟΣ